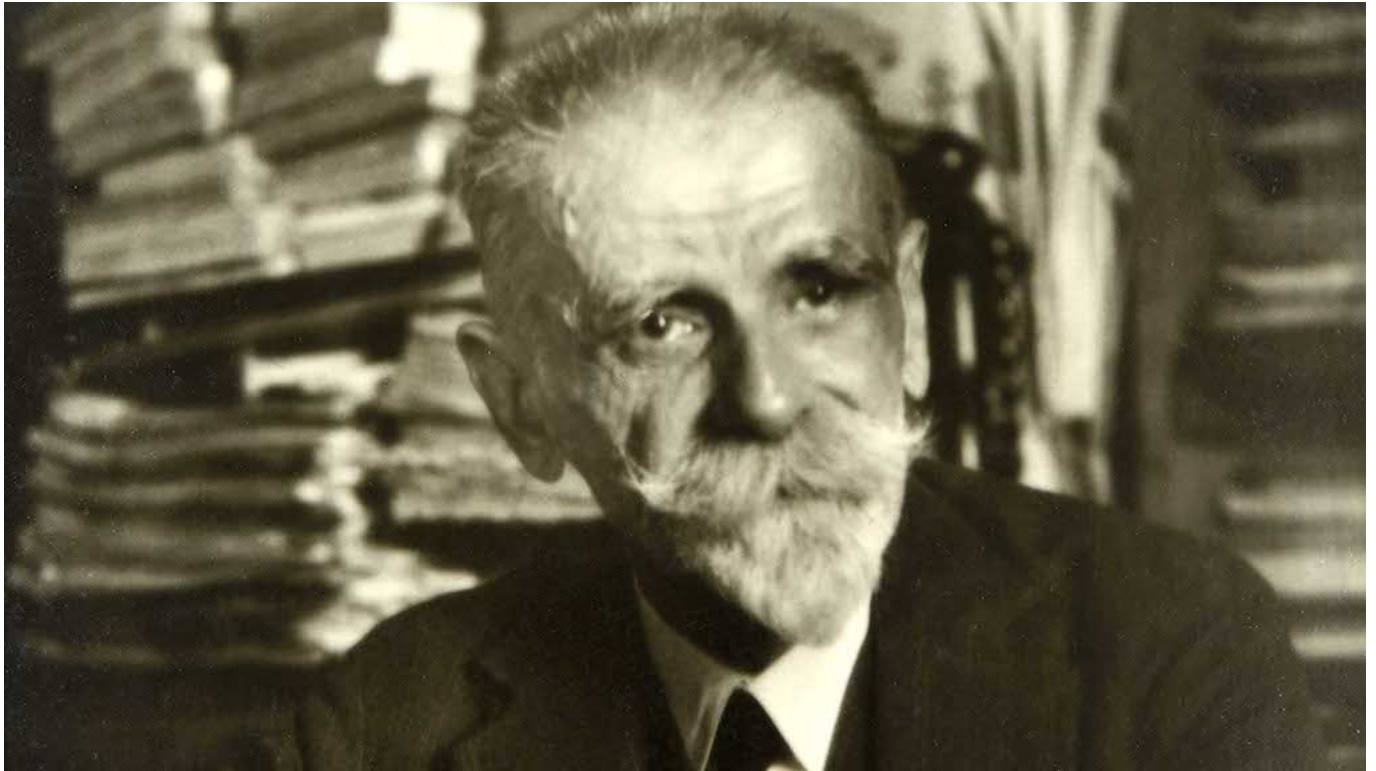

Ο Κωστής Παλαμάς και η θρησκευτικότητα του (80 χρόνια από τον θάνατό του)

/ [Γνώμες](#)

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ΄

Συμπληρώθηκαν 80 χρόνια από τόν θάνατο τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Κωστή Παλαμά, 27 Φεβρουαρίου 1943.

Ὁ Παλαμάς γεννήθηκε στήν Πάτρα τό 1859 ἀπό γονεῖς μέ καταγωγή ἀπό τό ἡρωϊκό Μεσολόγγι. Νεαρός στήν ἡλικία ἀσχολήθηκε μέ τήν λογοτεχνία καί εἰδικότερα μέ τήν ποίηση. Τό 1886 δημοσιεύτηκε ἡ πρώτη του ποιητική συλλογή μέ τόν τίτλο «Τραγούδια τῆς πατρίδος μου» στή δημοτική γλῶσσα ἀκολουθώντας τήν Νέα Ἀθηναϊκή Σχολή ἐνῶ τό 1896 τοῦ ἀνατέθηκε ἡ σύνθεση τοῦ ὕμνου τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων. Τό 1897 διορίστηκε γενικός γραμματεὺς στό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ὅπου παρέμεινε μέχρι τό 1928.

Ὅταν μάλιστα διορίστηκε ἀπό τόν τότε Ὑπουργό Παιδείας Ἀνδρέα Παναγιωτόπουλο, ὁ διορισμός του αὐτός ὑπαγορεύθηκε ἀπό τιμητική διάθεση καί διάκριση γι' αὐτό καί ὁ δημοσιογραφικός τύπος τῆς ἐποχῆς (ὅπως «Ἐστία»,

«Άστυ», «Άκρόπολις») έγραψαν λίαν έπαινετικά γιά τόν διορισμό καί τόν Παλαμά.

Τό 1918 έλαβε τό Έθνικό Άριστείο Γραμμάτων καί Τεχνών καί τό 1930 έγινε Πρόεδρος τής Άκαδημίας Άθηνών καί τό 1934 προτάθηκε γιά τό βραβείο Νόμπελ.

Έκοιμήθη στίς 27 Φεβρουαρίου 1943, χρόνια δύσκολα καί ή κηδεία του έλαβε έθνική διάσταση καί παρέμεινε ιστορική μέ τήν συμμετοχή χιλιάδων ανθρώπων πού τόν συνόδευσαν στόν τάφο του στό Α΄ Κοιμητήριο Άθηνών, ψάλλοντας τόν «Έθνικό Ύμνο» παρά τίς δυσκολίες ένεκεν τής γερμανικής κατοχής. Ύπηρξε λίαν χαρακτηριστική ή στιγμή εκείνη πού όταν τό φέρετρο κατέβαινε στόν τάφο άκούστηκε ή φωνή τοῦ Σικελιανού, πού ποιητικά γιά τόν ποιητή έλεγε: «... Ήχῃστε σάλπιγγες... καμπάνες βροντερές, δονῆστε σύγκορμη τήν χώρα πέρα ως πέρα... Σ' αὐτό τό φέρετρο άκουμπᾷ ή Ελλάδα... Σημαῖες τής λευτεριάς ξεδιπλωθεῖτε!».

*

Ο Παλαμάς ύπῆρξε σπουδαῖος ποιητής. Έγραψε πολλά ποιήματα καί ἄλλα δοκίμια καί ἦταν σημεῖο ἀναφορᾶς στούς λογοτεχνικούς κύκλους, ύποστηρικτής μάλιστα τής δημοτικής γλώσσας.

Διακρινόταν γιά τήν εύρυμάθεια καί τήν όξύνοια τοῦ πνεύματος. Δημοσίευσε σέ πολλές έφημερίδες, περιοδικά πολλά ποιήματα, ἄρθρα καί μελέτες. Η ποίησή του έχει γραμμές λιτότητας, στοχασμούς φιλοσοφικούς, έννοιες ἀναγεννητικές καί πατριωτικές. Οἱ στίχοι ἀληθῶς έχουν λυρική τελειότητα. Θά πρέπει νά ύπογραμμίσουμε ὅτι ὁ Παλαμάς δέν ἦταν μόνον ποιητής. Ύπῆρξε διηγηματογράφος, χρονογράφος, κριτικός καί έγραψε ἀκόμα καί θέατρο. Στό ὅλο έργο του συνέλαβε τό Γένος τῶν Έλλήνων σέ μία ἀδιάσπαστη ένότητα, ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια μέχρι τήν έποχή του. Μέσα ἀπό τήν γραφίδα του έκφράστηκε ὁ έλληνικός χριστιανισμός ὅπως τό πέτυχε καί ὁ Παπαρηγόπουλος μέ τήν «Ιστορία» του.

Τό έργο του εἶναι πολύ μεγάλο ἀλλά ἀξιόλογες ποιητικές δημιουργίες του εἶναι ὁ Τάφος (1898), ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου (1907), ή Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ (1910), ή Πολιτεία καί ή Μοναξιά (1912), ὁ Κύκλος τῶν τετραστίχων (1929) καί οἱ νύχτες τοῦ Φήμιου (1935) κᾶ.

*

Εἶναι γεγονός ὅτι έχει γίνει πολύς λόγος καί έχουν γραφεῖ πολλά σχετικά μέ τό έργο καί τήν ζωή τοῦ ποιητοῦ. Καί δικαίως. Ύπῆρξε σπουδαία λογοτεχνική μορφή.

Ὡστόσο ἀξίζει νά παρουσιάσουμε μέ τήν εύκαιρία τής έπετείου τῶν 80 χρόνων ἀπό

τόν θάνατό του καί μία ἄλλη πλευρά τοῦ λογοτέχνου. Τήν θρησκευτική.

Ἀναμφισβήτητα ὁ Παλαμᾶς εἶχε μοῦσα του ἐκτός ἀπό τήν ἀγάπη του στήν Ἑλλάδα καί τήν πίστη στό Θεό. Διαβάστηκε ἀπ' ὅλους, πιστούς καί ἄπιστους. Καί αὐτό πρέπει νά λέγεται.

Κατ' ἀρχήν, ὁ Παλαμᾶς ἀνετράφη σέ μία οἰκογένεια μέ θρησκευτικές ρίζες. Ἐπειτα ὁ χριστιανισμός τῶν βυζαντινῶν καί μεσοβυζαντινῶν χρόνων διαπνέει τήν ποίησή του εἰδικά στά ἔργα του «Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» καί «Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ». Ὡς ἀναφέρει ὁ κατ' ἐξοχήν μελετητής του ὁ ἀείμνηστος λογοτέχνης – κριτικός Εὐάγγελος Μόσχος, ὁ Παλαμᾶς «...μελετοῦσε βαθέως τό Εὐαγγέλιο καί τά ἐκκλησιαστικά κείμενα ὑπό τῶν ὁποίων ἐνεπνέετο. Καρπός, ἐπίσης, τῶν ἐμπνεύσεων τούτων τοῦ ποιητοῦ εἶναι ἡ πληθύς ποιημάτων του ἐγκατεσπαρμένων εἰς ὅλας του τάς ποιητικές συλλογάς καί συνθέσεις, εἰς τά ὁποῖα ἐκχύνεται μία ἔντονος συναίσθησις τῆς ἀμαρτωλότητός του, βαθεῖα συντριβή καί ἔξαρσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐλπίδος καί ἀγάπης. Πολλά ἐπίσης καί σημαντικά εἶναι τά ποιήματα τοῦ Κ. Παλαμᾶ τά ἐμπνευσμένα ἀπό τάς μεγάλας χριστιανικάς ἐορτάς καί εἰς τά ὁποῖα δέν περιορίζεται μόνον νά ἐξάρη τό ἐξωτερικόν γραφικόν χρῶμα τῶν ἡμερῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὑπεισέρχεται καί συλλαμβάνει τό βαθύτερον νόημά των καί τήν οὐσιαστικήν σημασίαν πού ἔχουν διά τόν χριστιανόν.

Ἐξ' ἄλλου κατά τά τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του φαίνεται ὅτι εἶχεν ὑποχωρήσει μέσα εἰς τήν συνείδησίν του πᾶσα ἐπίδρασις τοῦ ὀρθολογισμοῦ καί τοῦ ἐπιστημονισμοῦ, εἰς τόν ὁποῖον ἄλλοτε ἀπέδιδε μεγίστην σημασίαν διά τό μέλλον καί τήν εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου. Χαρακτηριστική εἶναι ἡ στιχομυθία πού εἶχε μετά τοῦ ποιητοῦ Ἀγγ. Σικελιανοῦ, εἰς τόν ὁποῖον, ἀρκετόν καιρόν πρό τοῦ θανάτου του, ἐτόνιζε τά ἀκόλουθα: «Ἡ ἐπιστήμη βέβαια... Τό ἐκτελεστικό ὄργανο ἐνός πιθανοῦ ἀνώτερου πολιτισμοῦ. Τίποτ' ἄλλο... Καί σηκώνοντας τό χέρι του λιγάκι πρός τ' ἀπάνω (γράφει ὁ Σικελιανός), ἐψιθύρισε ἀκόμα: Τό Μυστήριον...», ὑποδηλῶν οὕτω τήν πίστιν του εἰς τόν Θεόν καί εἰς μίαν μεταφυσικήν σύλληψιν τοῦ κόσμου καί τῆς ζωῆς». (Θρησκευτική καί Ἠθική Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. 9, στ. 1099).

Ἐνδεικτικά καί σέ ταξινόμηση ἀναφέρουμε τούς θρησκευτικούς ποιητικούς καρπούς τοῦ Κωστή Παλαμᾶ.

Γιά τόν Κύριο ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστό, τά ποιήματα – στίχοι:

Χριστούγεννα

Μεσσίας

Κασσιανή

Τό τραγούδι τοῦ Σταυροῦ

Λαμπρή

Γιά τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο:

Ἡ Παναγία στήν κόλαση

Κι ἀπ' ὅσα (ἐπίθετα πολλά τῆς Παναγίας)

Τρεῖς ἀδερφές (γιά ναούς τῆς Παναγίας)

Προσευχές πρός τήν Παναγία:

Μητέρα τῶν ἀνέλπιδων

Μυστική παράκληση

ἀλλά καί ἄλλα ἔργα ὅπως

Μέσα στό πλῆθος (Ναός Ἀθηνιώτισσας Κυρᾶς)

καί Σέ δίφυλλα (Περιγράφει εἰκόνες – τοιχογραφίες τῆς Παναγίας)

Ἕνα ποίημα γιά τόν Ἅγιο Χρυσόστομο Σμύρνης καί ἐπίσης τά ἔργα:

Οἱ χριστιανοί

Ἁγία Πίστη

ὦ θολωμένε

Ἡ κραυγή

*

Ὡς κατακλεῖδα στό ἀφιέρωμα αὐτό ἀντιγράφουμε καί παρουσιάζουμε τρία θρησκευτικῆς ἐμπνεύσεως ποιητικά του δημιουργήματα.

α) Τό τραγούδι τοῦ Σταυροῦ

Κ' ἐγυρ' Ἐκεῖνος τὸ ἄχραντο κεφάλι καὶ ξεψύχησε

στο μαῦρο τὸ κορμί μου ἀπάνου·
ἄστρα γινήκαν τὰ καρφιά τοῦ μαρτυρίου του, ἄστραψα
κι ἀπὸ τὰ χιόνια πιδ λευκὸς τὰ αἰώνια τοῦ Λιβάνου.
Οἱ καταφρονεμένοι μ' ἀγκαλιάσανε
καὶ σὰ βουνὰ καὶ σὰ Θαβὼρ ὑψώθηκαν ἐμπρὸς μου·
οἱ δυνατοὶ τοῦ κόσμου μὲ κατὰτρεξαν
γονάτισα στὸν ἥσκιο μου τοὺς δυνατοὺς του κόσμου.
Τὸν κόσμο ἂν ἐμαρμάρωσα, τὸν κόσμο τὸν ἀνάστησα,
στὰ πόδια μου ἄγγελοι οἱ Καιροί, γύρω μου σκλάβες οἱ ὼρες.
Δείχνω μιὰ μυστικὴ Χαναὰν στὰ γαλανὰ ὑπερκόσμια·
μὰ ἐδῶ πατρίδες πάναγνες εἶσαστ' ἐσεῖς, τρεῖς Χῶρες!
Ὡ πρώτη ἐσύ, Ἱερουσαλήμ! τοῦ βασιλιᾶ προφήτη σου
μικρὴ εἶν' ἡ ἄρπα γιὰ νὰ εἰπῇ τῇ νέᾳ μεγαλωσύνη.
Τοῦ Σολομώντα σου ὁ ναὸς μ' ἀντίκρυσε, καὶ ράγισε·
καινούργια δόξα ντύθηκαν τῆς Ἰουδαίας οἱ κρίνοι.
Κ' ὕστερα ὑψώθηκα σ' ἐσένα, ὦ Πόλη, ἐφτάλοφο ὄραμα,
κ' ἔγινε φῶς τῶν οὐρανῶν, τὸ θάμα τοῦ Ἰορδάνη,
τοὺς Κωνσταντίνους φώτισα καὶ τοὺς Ἡράκλειους δόξασα,
καὶ τρικυμίες δὲν ἔσβησαν ἐμέ, μηδὲ Σουλτάνοι.
Καὶ ὕστερα, ταξιδευτῆς, ἦρθα σ' ἐσένα, ἀσύγκριτη,
Ἀθήνα, τῶν ὡραίων πηγῇ, τῶν ἐθνικῶν κορῶνα,
τὸν ἄγνωστο ἔφερα Θεό, καί, ἀπόκοτος, ἀψήφησα
τὴν πολεμόχαρη Παλλάδα μεσ' τὸν Παρθενώνα.

Καὶ γνώρισα τοὺς ἱλαροὺς θεοὺς καὶ στεφανώθηκα
τὴν ἀγριλιὰ τῆς Ἀττικῆς, τὴ δάφνη ἀπ' τὴν Ἑλλάδα,
καὶ ὦ λόγος πρωταγροΐκητος! τοῦ Γολγοθᾶ τὸ σύγνεφο
πῆρε τὴν ἄσπρη ὁμηρικὴ τοῦ Ὀλύμπου λαμπεράδα.
Τὰ εἶδωλα τ' ἀφρόντιστα καὶ τὰ πασίχαρα ἔφυγαν,
ἀλλ' οὔτε πιά μεθάει τὴ γῆ τὸ ἀσκητικὸ μεθύσι,
ἃς λάμπη ἢ μυστικὴ χαρὰ στὰ γαλανὰ ὑπερκόσμια·
εἶν' ἐδῶ κάπου μία ζωὴ, καὶ εἶν' ἄξια γιὰ νὰ ζήσει.
Μὲ τὰ κλαδιὰ τῆς φοινικιάς νέα ὠσαννὰ λαχτάρισα
σ' ἐσένα, ὦ Γῆ Πανάγια καὶ ὦ πρώτη μου πατρίδα.
Σ' ἐσὲ γυρνῶ, Ἱερουσαλήμ, κ' ἓνα τραγούδι φέρνω σου
εἶναι πλασμένο ἀπὸ ψυχῇ καὶ ἀπὸ φωνὴ Ἑλληνίδα!

Ἀπὸ τῆ ΜΥΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ (1913)

β) Προσευχὴ στὴν Παναγία

Μητέρα των ἀνέλπιδων κι ὅλου τοῦ κόσμου σκέπη,
κάτου ἀπὸ σέ κι οἱ ἀνέλπιδοι κι ὅλος ὁ κόσμος ἴσοι!
Τέτοιος ὁ κόσμος ἔγινε μ' ἐσέ· τά πλούτια του ὅλα,
θησαυροὺς δύναμης, χαρᾶς, καὶ τέχνης καὶ σοφίας,
ὅλα τ' ἀρνήθηκε γιὰ σέ, καὶ γίνηκε γιὰ σένα
κόσμος φτωχὸς ἀπὸ τό νοῦ, γυμνὸς ἀπὸ τὴ γνώση,
κι ἀστόχαστος καὶ βάρβαρος· καὶ παραπεταμένος
στά πόδια σου καλόγερος, ἀσκητευτὴς μπροστὰ σου,
μαράζωμα ὅλη του ἡ ζωὴ καὶ ὁ νοῦς του μοναστήρι.

Μπρός στήν εικόνα σου γειρτός ὁ κόσμος, μέ τό στόμα
τρεμουλιαστό, κρεμάμενο μόνο ἀπό τ' ὄνομά σου
κι ἀπό τή σκέπη σου, Κυρά, κι ἀπό τ' ἀνάβλεμμά σου,
μ' ἓνα τροπάρι μυστικό, μέ μιά πνιχτή μουρμούρα,
δύο ἀπέραντα κοντόλογα: Χαῖρε, Χαριτωμένη!
Τόν πρῶτο κόσμο πίνιξες Ἑσύ, τόν πλούσιο κόσμο,
καί ἀπ' τόν πνιμένο φύτρωσε χρυσόγραφτος ὁ κρίνος,
καί στ' ἄσπρα καί στ' ἀμάραντα φύλλα του χαρασμένα
τά λόγια τά δοξαστικά: —Χαῖρε, Χαριτωμένη!
Καί τώρα ὁ κόσμος δείχνεται στόμα θαμμένου ἀγίου,
γάστρα ἑνός κρίνου μυστικοῦ, καί στήν καρδιά του κόσμου,
ἀπό τόν ἄγνωρο ἀσκητή ὡς τό Βουργαροφάγο
τό νικητή πού ἀνέβηκε γιά νά σέ προσκυνήσῃ—
κατάμεσα, Θεοτόκο, Ἑσύ, λαμπροζωγραφισμένη!
Ἀπό τή ΦΛΟΓΕΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ, Λόγος 8ος (1910)

γ) Ἁγία Πίστη

Ἁγία Πίστη τῶν πατέρων μου ἔλα
καί γιόμισέ μου τήν καρδιά
καί γλυκολάλαε μέσα μου καί γέλα
σάν τά πασίχαρα παιδιά.
Καί ξέπλυνέ μου μέσα σε Ἰορδάνη
τά κρίματα καί μιά φορά
κάμε καί πρός ἐμένανε ὅ,τι κάνει

ή μυστική Περιστέρα!

Καί νεύρωσέ μου τήν ψυχή καί μάθε

κι ἐμέ νά θέλω, νά μπορῶ,

καί διῶξε ἀπ' τή δική μου γνώμη κάθε

δείλιασμα ἀνάμελο κρυερό.

Κάθε σοφία καί γνώση αὐτοῦ τοῦ κόσμου

πού φέρνει ζάλη περισσή

ἀντί νά ρίχνει λάδι ἀγνό στό φῶς μου,

κάμε ἡ ψυχή μου νά μισεῖ.

(1884)

Όλα αὐτά δείχνουν ὅτι ὁ μέγας ποιητής Κωστής Παλαμᾶς ὑπῆρξε ἕνας ἀναζητητής τοῦ Θεοῦ.